

DOMOV

Paměť, přítomnost a zaslíbení

Zdeněk A. Eminger

DAUPHIN

D O M O V

Zdeněk A. Eminger

D O M O V

Paměť, přítomnost a zaslíbení

Tato kniha vychází díky laskavé podpoře
anonymního dárce.

© Zdeněk A. Eminger, 2010
Photography © Jan Horáček, 2010
© Dauphin, 2010
ISBN 978-80-7272-225-9
ISBN 978-80-7272-561-8 (pdf)

*Člověk si uvědomí, co má,
když ho Bůh přijde požádat o dar.*

(Rabíndranáth Thákur: Světlušky)

ZKUŠENOST ROZDVOJENÉHO DOMOVA

Není to tak dávno, kdy byl lidský domov a dům v určitém smyslu poznamenán dvojí krajností, a tedy i jistým nepochopením.

Pro jedny se stal místem absolutního bezpečí, jistoty a téměř jakési božskosti, mimo kterou už žádná jiná neexistovala, a nebylo ji tudíž třeba ani hledat a ptát se po ní. Nebe se vši svou nádherou a velikostí, již se snažili dotknout tvůrci, náboženští vůdci a myslitelé mnoha věků, sídlilo na zemi a jako by chtělo být uzavřeno ve stěnách přísně unifikovaných a studených domů. Věčný Bůh byl v tom nejlepším případě bohem domácího krbu, anebo vůbec nebyl a lidem nescházel. Pravda, čas od času se ještě navrátil z mytických a čítankových dob a vzal na sebe podobu umírněné, laskavé bohyně rodinného tepla Hestie, avšak do jiné role nebyl obsazován. Nebylo to prý vhodné, říkali mocní, neboť věčné časy se tehdy vyprošovaly docela jiným a cizím věcem. Po tisíciletí budovaná a kultivovaná idea domova

měla vzít za své. Kolektivismus se chystal nahradit intimitu. Domov se tak stal Olympem, cestou i cílem a nezřídka absolutním smyslem a měřítkem všeho. Pro někoho dokonce zastoupil Boha a spásu, zkrátka vše, pro co stálo za to pracovat, tvořit a být. Jiným byl domov uloupen a zbořen a další se ho raději vzdali sami a odešli; někteří do bezdomoví exilu, jiní do bezpečí svých přátel na druhém konci světa. Všemi možnými silami a způsoby se pak kříсила a hýčkala lidská paměť, aby i tam bylo z čeho a pro koho stavět a žít. Nikoliv poprvé a nikoliv naposledy zrodil útěk naději, že i ve zdánlivě cizí zemi a na cestách se objeví lidé, kteří se ho ujmou, pomohou mu a dají mu najíst a napít.¹⁾

Pro druhé lidi byl pozemský domov ode dávna místem pouze dočasné, krátké a téměř nedůležité zastávky, přes kterou se co nejrychleji spěchalo do míst domova nebeského, do Božího domu – Bét-elu,²⁾ který sliboval brzké zapomenutí na očištec pozemských roků, z něhož se ve stavu nábožné exaltovanosti prchalo stůj co stůj a nejlépe hned. Domnělá cizota domova a světa se stala alfou i omegou

veškerého uvažování a plánů. Jak by však bylo možné z těchto domů, v těchto domech a pro tyto domy růst? Jak by bylo možné mít takový dům vůbec rád – jde-li o dům krajnosti, který vylučuje domov sousedův, rodící se domov mého bližního anebo domov někoho z hledajících? Vždyť jak židé,³⁾ křesťané,⁴⁾ tak muslimové⁵⁾ věří, že i v „dočasném místě“ lidského přebývání na této zemi kraluje a jedná milosrdný, odpouštějící a slitovný *Bůh – láska*, před nímž není absolutně třeba utíkat do žádného koutu světa ani se uzavírat v katakombách pěstěné nevědomosti a samoty. Naopak. Cožpak mnozí lidé jasně neukázali a nedosvědčili, že s ním, v něm a pro něj lze jít „až na sám konec země“⁶⁾ jako statečný a svobodný člověk, který touží vnitřně růst, pracovat, pomáhat a také sloužit? Nemohla by to být právě tato *idée fixe*, duchovní síla a tvůrčí energie, skrze kterou by bylo možné vystavět opravdové duchovní citadely lidského pokolení, aniž by je stihl osud babylonské věže⁷⁾ – to je zdánlivě nemožná a nesmyslná touha pobořit otevřené dveře věčného, domovského Jeruzaléma?

Tento velký mýtus o domově dost možná přetrvává do dnešních dní a dost možná je tím, o čem se tak často mluví a co tak zásadně hýbe životy mnoha lidí a rodin, neboť právě mýty, rituály, pohádky, fantazie, sny a hry přežívají mnohý dramatický rozpad institucionalizované náboženskosti i zemí a národů samých. Domovení není výjimkou. Pro lidi celého světa a zvláště pro jejich sny a touhy proto teolog, filosof, básník a papež Jan Pavel II. neúnavně prosil a požadoval na společnostech, národech a vládách „domov jako přirozené místo k rodinné existenci a k jejímu růstu“.⁸⁾ Vždyť bez střechy nad hlavou dokážou být krátce snad jen pastýři hlídající svá stáda a ti, kteří jsou povoláni stát se svědky narození Spasitele.⁹⁾ I v těch místech jižního a tropického světa (ale také ve světě arabském, orientálním), kde se život odehrává nejvíc v otevřené krajině, v poušti a v ulicích města (nezřídka na střechách domů)¹⁰⁾ a v jeho skrytých zákoutích, pravidelně nastávají chvíle večerního soumraku. A v jeho příchodu se do lidských srdcí vkrádá jen těžko zaplašitelná myšlenka, že ani v téhle Boží, požehnané krajině se člověk bez domova neobejde.

Proti tomu v druhé části světa, a rovněž u nás, je domov a dům odnepaměti znamením skoro koperníkovským. Zde je Slunce-dům a kolem něj se točí celý svět, vesmír a veškeré lidské činění. Z něj se vychází k práci a ke všemu konání, a to někdy docela svátečně, jindy váhavě a se sebezapřením, třebaže ne každá následující lidská cesta bude nutně cestou posvátnou, posvěcenou a dobrou. Skoro se chce vlomit do Koperníkových slov z jeho heliocentrické teorie a říci jimi něco o domově: „Všechny dráhy obklopují Slunce (domov), jako by stálo v jejich středu, a proto střed světa leží poblíž Slunce (domova).“ Ale budiž! Půl roku silné zimy na Vysočině nebo na Šumavě přece přijatelně ospravedlňuje představu, že bez skutečného domova z cihel a bez jeho duchovního tepla a slunce u nás nepřežijí ani nejsilnější, natož ti nejbezbrannější – lidé podobní Karafiátovým broučkům. Ti potřebují domov nikoliv jako znak blahobytu, moci a neobyčejného úspěchu, nýbrž jako místo, kde je určitě mohou zastihnout okamžiky, o které jde v běhu stvoření *především* – o vzájemnou lásku, momenty věrného přátelství a bratrství, o přejítí do Boží

náruče, o dotek Spásy. Snad není na světě ani jeden člověk (a neměl by být), který by v hloubi duše necítil zásadní spojitost mezi dvěma domovy: domovem z cihel a domovem konce a nového začátku (věčnosti) ve chvíli, kdy se uzavírají dny jeho vlastního života. Existují okamžiky, kdy se skutečně vyplatí být doma.

Krása, bezpečí, radost, pokoj a blaho pozemského domova slouží často jako věrná matrice domova duchovního – nebeského a věčného. Zdá se to zcela přirozené a spravedlivé, ačkoli ne všichni teologové a učitelé duchovního života mají tento druh imaginace rádi.¹¹⁾ Lidská obrazotvornost,¹²⁾ fantazie a umělecká invence jsou však i v tomto ohledu důležité a nezastupitelné; jdou – neboť je to skutečně v jejich moci – daleko nad lidský rozum, smysly a jejich ohraňčenost a pomáhají druhým v rozlišování a pochopení.¹³⁾ Pečují o lidskou naději, a tím i o náš domov. Přemítáme, uvažujeme a přejeme si: Co je „tady“, ať je i „tam“. Co je svaté a jedinečné tam, ať se vtělí i do toho, co je zde. A čím je zase člověk blíž a blíž svému konci, snaží se udělat skoro vše, co je v jeho silách, aby to podstatné z pozemského učinil

téměř biologickou součástí vlastního duševního pokladu, věna a dědictví. Jde o prolnutí toho nejdůležitějšího, co máme: pokladu víry, kultury, jazyka a umění. Z každého koutu světa ať je pro věčnost zachráněno to, co k věčnému nesčíslnými způsoby a obrazy ukazovalo a táhlo. „Hle, všechno tvořím nové... Hle, přibýtek Boží uprostřed lidí,“ čteme v knize Zjevení svatého Jana.¹⁴⁾ Avšak jaké nové, o jakou novotu jde? Nové ku pomoci a ke službě člověku, stvořené k výši jeho chápání, kterému dobře porozumí, aniž by se dopustil podobně bohorovného činu – vzpoury a neporozumění – jako prvotní lidé, Adam s Evou? Nebo půjde o cosi nového, co bude třeba nově a docela odlišně pochopit a prorůst jím úplně jinak, než bylo na Zemi zvykem po tisíciletí? Půjde o novost na první pohled a poslech snad nesrozumitelnou a rozbolavělou svým vlastním tajemstvím, které se nedokáže prolomit a otevřít? Už jen pro pestrost domovů a různost lidských povah a osudů by si člověk přál to „nově stvořené“ někde na půli cesty mezi první a druhou výpovědí. Kéž je ten nebeský domov vznešenější a novější nade všechno vysoké, neprobádané

a člověku zatím úplně neznámé, ale ať v něm – Bože, uchovej – nechybí nic z toho, co jsme v sobě prožili a zapsali na desky svých srdcí skrze všechno naše tvoření a každodenní práci, skrze to, co je v nás přece jen dobrého. Ať to „tam“ není jen a pouze v přibližné podobě, na kterou si lidská paměť vzpomene v hloubce všeho, co prožila, neboť vše chudé i bohaté, co zdobilo můj domov, tam přece nějakým způsobem být *musí*. Dost možná bychom mohli právě tuto vizi a očekávání věčného domova považovat za jeden z prapůvodních prvků náboženského prožitku či jeho pozůstatku v nás, bez ohledu na to, jakým vývojem jsme prošli, odkud pocházíme a kam kráčíme. Nejsou tedy nakonec touha po domově a návrat domů vpravdě tím, co bychom mohli nazvat univerzálním hledáním a voláním k absolutnu, do věčnosti a k Bohu?

Skutečná lidskost a křehkost člověčenství – hned ve slovech silného, hned v činech slabého a naopak – je snad nejlépe zřetelná právě v obrazech minulého, odešlého a zmizelého a v touze po nich. Lineární pojetí času¹⁵⁾ jako by vždy úzkostlivě „bojovalo“ s představou časového